

בענין גמרו בידי אדם

שלאחר זמן יהיה ראוי מותר לטלטלו כבר עכשיו.²

יש להוסיף, שעיקר דין מיגו דאתקצאי להלכה, תלוי בכך שהמוקצה יהיה מוקצה שדחי בידים. שהרי אנו פוסקים במיגו דאתקצאי כרבי יהודה דאית ליה מוקצה, ובכל זאת שוחט לחולה מותר לבריא באומצא ואין בעיה של מוקצה, כיון שבמוקצה דלא דחי בידים קי"ל כרבי שמעון דלית ליה מוקצה (כ"כ משנה ברורה סימן שי"ח ס"ק ח'). וז"ל שו"ע הרב סימן ש"י סעיף ו:

אבל דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של אדם, לא הוקצה לכל השבת כולה. כגון דבר שהיה מוקצה מחמת איסור הבא מאליו ולא ע"י גרמת האדם ומשחשכה נסתלק האיסור, שוב אין בו משום מוקצה. אף על פי שכשהגיע בין השמשות הסיח דעתו ממנו לגמרי ולא היה מצפה כלל שיסתלק האיסור בשבת כגון בעלי חיים שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה ושחטם בשבת לצורך חולה שחלה היום מותר לבריא לאכול מהם חי אף שהסיח דעתו מהם כשהגיעו בין השמשות משום איסור שחיטה כיון שהוא

א

הגמרא בביצה (דף כו ע"ב) דנה אם יש מוקצה לחצי שבת, ומפרשת דמיירי באופן דאחזי בין השמשות והדר אדחי והדר אחזי. ובגמרא שם:

אמר רבי זירא תא שמע מפולין ועדשים דהא פולין ועדשים מעיקרא חזו לכוס שדינהו בקדרה אדחו להו גמר בשוליהו חזו להו אמר ליה אביי ולטעמין תקשי לך קדרות דעלמא דהא סתם קדרות דעלמא בין השמשות ורתחות הן ולאורתא אכלינן מיניהו אלא גמרו בידי אדם לא קא מבעיא לן כי קא מבעיא לן גמרו בידי שמים.

יש לברר בדין "גמרו בידי אדם": אפשר שזו סברא לסלק דין מיגו דאתקצאי לאחר שתרד סיבת המוקצה, כמו בקדירות לאחר שיתקררו, אבל אין זה מסלק את המוקצה בזמן שאינו ראוי. והדין דומה לפשטות שיטת ר' שמעון בנר שיושב ומצפה¹ דאין אומרים מיגו דאתקצאי, ולכן אף שודאי זה אסור בטלטול עכשיו, אינו מוקצה לאחר זמן. או יש לומר באופן אחר: דין גמרו בידי אדם פירושו שאין הקצאה בכלל ואפילו בזמן שאינו ראוי אינו אסור בטלטול, ומשום

1 ביצה דף ל ע"ב.

2 ע' חזון איש סימן מ"א ס"ק ט"ז, שלדעתו אף קודם שנגמר אינו מוקצה וז"ל: "אבל נר שמן ופתילה כיון דמותרין לאחר שכבה הנר, מהשתא לאו מוקצה נינהו לר"ש דכיבוי הנר הוי כגמרו בידי אדם כקדירה ורתחת כדאמר ביצה כ"ז ע"א, וגמרו בידי אדם לא חשיב מוקצה אף קודם דמחזי".

וכן כתב בראש יוסף ביצה דף כו ע"א, ובפרי מגדים מש"ז סוף סימן ש"ח. ובתהלה לדוד סימן רנ"ט כתב שכל זמן שהקדרות לא נצטננו הוי מוקצה, והוכיח

מדברי ראב"ן שמוכא בפוסקים סימן רנ"ד שהטעם שאסור לרדות את הפת קודם שיבוא לידי איסור סקילה זה משום שהפת עד שלא נאפית הוי מוקצה, ואף שזה גמרו בידי אדם (ועל הקושי בדברים אלו ע' מנחת אריאל, שבת דף מב ע"ב אות ט"ו). וכ"כ קהלות יעקב ביצה סימן ב' וכן מנחת שלמה חלק ב' סימן ל"א ס"ק ג'.

שיש הברל בין דבר שבידו לעשות שלא יהיה מוקצה לעומת דבר שאין בידו לעשות, או שגמרו בידי אדם פירושו דבר שבאופן זה ברור שיקרה לעומת בידי שמים שפירושו שהדבר תלוי בספק כיון שאין הדבר בידו.

ב

יש להקדים ולברר מהו גדר גמרו בידי אדם.
רש"י בסוגיית מוקצה לחצי שבת (ביצה דף כז ע"א ד"ה אלא מידי) כתב:

דכיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצה ליה מדעתיה מפני דחייתו, הלכך, פולין ועדשים אינם ראייה לכאן, ומהאי טעמא נמי שרינן קדרות של בין השמשות. כי קא מבעיא לן גמרו בידי שמים על ידי חמה, דכיון שאין בידו לתקנו מסח דעתיה מניה.

ובשיטה מקובצת שם כתב:

אלא גמרו בידי אדם לא קא מיבעיא. פירוש כגון קדרה שבידו לצננה. אלא כי מיבעיא לי כגון גמרו בידי שמים. והוא הדין נר שאין בידו לכבותו.

איסור הבא מאליו ולא ע"י גרמת האדם וכן כל כיוצא בזה.³
לפי זה ניתן להבין שדין גמרו בידי אדם מפקיע את ה"דחי בידיים" ולכן אינו מוקצה. ונמצא דיש לחקור, האם גמרו בידי אדם גורם שלא נאמר מיגו דאתקצאי או שגמרו בידי אדם גורם שכבר עכשיו אין דחיה ועכשיו אין זה מוקצה ומותר בטלטול לצורך הזמן שיהיה ראוי.⁴

וכן תהיה נפ"מ אם אמרינן גמרו בידי אדם במקום שהמוקצה לא בא מכח דחית אדם⁵ אלא מוקצה מחמת עצם הדבר שאינו ראוי כגון בכור שנולד ומומו עמו, שלכאורה גמרו בידי אדם שיכול להראותו לחכם.⁶ וכן נפ"מ האם במקום שההיתר יבוא בודאי, האם דינו יהיה כגמרו בידי אדם, וכגון כבסים רטובים (ע' מ"ב סימן ש"ח ס"ק י"ג) דאמרינן מיגו דאתקצאי, אם נאמר שבמקום שודאי יתייבש נחשב כגמרו בידי אדם.⁷

לכאורה הדבר תלוי בשאלה האם הסבר גמרו בידי אדם, לעומת גמרו בידי שמים, הוא

שאלתנו, האם גמרו בידי אדם גורם הכנה חיובית או שגמרו בידי אדם מסלק את הדחיה וממילא אין זה מוקצה.

5 ע' מאירי ביצה דף כז ע"ב: "כל שדיחוי ותקונו על ידי אדם והדיחוי נעשה על דעת תקון מותר ואפילו היה נדחה בין השמשות הואיל ובידי אדם נדחה ושנדחה על דעת שיהא מתוקן למחר כגון תבשיל שהוא בין השמשות בשיל ולא בשיל ואף על פי שנגמרו מיהא מעצמו שכל סופו להגמר מעצמו על ידי מעשה שכבר עשה האדם יראה לי שגמרו בידי אדם הוא", ומוכח שסובר שגמרו בידי אדם הוא במקום שגם הדיחוי בידי אדם.

6 ע' ביצה דף כז ע"ב שהגמרא הוצרכה לומר שיתבי דיני התם ולא היה מוקצה, וע' צ"ח שם.

7 ע' להלן, וכן בשמירת שבת כהלכתה מהדורת תשל"ט פרק כ"ב הערה כ' שדן בזה.

3 כ"כ הרמב"ן (מלחמות ה' בחולין דף ד ע"א באלפס) לגבי שוחט לחולה, וע"ע בר"ן ריש ביצה שחולק על בעל המאור וכותב שאף שבסוגיה פריך שבת דעלמא תשתרי, וש"מ שאף שהתרנגולת הוי בעצם מוקצה מחמת איסור שחיטה, אפ"ה אין הביצה נגרת אחריה, אבל בתרנגולת העומדת לגדל ביצים הביצה נגרת אחר התרנגולת.
ומבאר הר"ן את החילוק, דעומדת לגדל ביצים אסורה מדין נולד, אבל עומדת לאכילה אסורה רק משום איסור שבת דרביעא עליה. וכיו"ב כתב הרמב"ן במלחמות (ביצה דף יט ע"ב באלפס), לגבי בית שנפחת שאין הפירות מוקצה.

4 כיוצא בזה דנו האחרונים האם מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון בעיקר דין מוקצה היא האם המוקצה הוא חסרון הכנה או שהמוקצה הוא הקצאה חיובית, וע' קובץ שיעורים ביצה סג ועוד. וכיוצא בזה

היה שיעלו האפרוחין על הסל שלכך כפאו והרי שעה אחת הקצה אותו לצרכן ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא.

פירוש דברי התוספות הוא שבאפרוחים נחשב דחי בידים כיון שרצונו שיהיו על הסל. מה שאין כן בקדירות שיכול לקרר לא נחשב לדחיה בידים. ולפי זה גמרו בידי אדם מסלק את הדחיה בידים.

לכך אין מקום להקשות מדוע נר שכבה לא יהיה נחשב לגמרו בידי אדם, שהרי כיון שרוצה בנר ואין בידו לכבות, הרי עכשיו בעל כורחו הוא מוקצה, והוא כמו סל לפני האפרוחים שמעוניין שיהיו עליו, ולכן אתקצאי לכולי יומא. רק בדבר שעכשיו יכול לסלק כמו קדירות אין כאן דחיה וממילא אין מיגו דאתקצאי.⁸

ג

אלא שהלבושי שרד על הט"ז (סימן ש"י ס"ק ד') מביא מה שכתב בית יוסף בשם א"ח שתמרים שנותנים עליהם מים בגיגית מע"ש ואינם ראויים ובשבת נעשו ראויים, מותרים בשבת, והטעם הוא משום שגמרו בידי אדם. וכתב הלבושי שרד, שמה שכתב רש"י שגמרו בידי אדם היינו שבידו לתקנו, לאו דוקא בידו, דהא בין השמשות רותח הוא ואין בידו לתקנו אז, אלא כוונת רש"י כיון דברי שיתקן מעצמו מקרי גמרו בידי אדם. וכתב שכן משמע ממה שפרש"י

אדם, ומטעם שבידו להפריחם, כמו בקדירה שיכול להורידה.

רש"י כתב "דבידו לתקנו בו ביום", ולכאורה כוונתו היא כבשיטה מקובצת, שבידו לצננה כל רגע ולכן לא מקצה דעתיה מינה. וכן משמע בתוספות שם (ד"ה אלא גמרו), שכתבו שהגמרא לא מוכיחה שאין מוקצה לחצי שבת מהא דכופין את הסל לפני האפרוחים, משום שהוי גמרו בידי אדם שבידו להפריחם.

ולפי זה צ"ל שבפולים ועדשים שמבשל ביום טוב שבידו לצננם כל רגע, ואע"ג שעדיין אינם מבושלים כראוי, כיון דסוף סוף בכל רגע ראויים לכוס אינם מוקצה. וכ"מ מרש"י (ד"ה אדחו להו) שכתב "כל זמן שרותחין", משמע דרק כיון שרותחין נדחו ולא משום שהתחילו להתבשל ואינם ראויים לאכילה. וכן כתב בחידושי המאירי (ביצה דף כו ע"ב ד"ה וקא בעי): "דאין אדם אוכל רותח".

לפי סברת רש"י והתוספות נראה שגמרו בידי אדם פירושו שבידו לתקן עכשיו, ומשמע שבהכי הוא מסלק את הדחיה בידים. ולפי התוספות מוכח שאפילו אם עכשיו זה מוקצה בעל כורחו, כגון סל לפני האפרוחים, יכול היה להיות גמרו בידי אדם. ועיין תוספות בשבת (דף מג ע"א ד"ה בעודן עליו כל בין השמשות) שהקשו לגבי כופין את הסל לפני האפרוחים למאן דאסר אף אחר שירדו, הרי זה גמרו בידי אדם, ותירצו:

וי"ל דשאני קדירות אם הוה צריך להו בין השמשות היה מקררן וכן פולין ועדשים רצונו שיתבשלו בלא שום דיחוי אבל הכא רצונו

8 ודעת התוספות בביצה דף כז ע"א, בדעת המתיר את הסל אחר שירדו, שזה משום שהוי כמו גמרו בידי

משום מוקצה משום שידע דעורבין עתידים לתלוש: "הא למדת דאגב דהעורבין עתידין בו ביום לתלשן לא הוה מוקצה דהוה גמרו בידי שמים וכ"ש דגמרו בידי אדם ואפי' הוא עכו"ם". וכן בתוספות בחולין (דף טו ע"ב ד"ה כגון שהיה לו חולה) משמע שכל דבר שרגילות שיקרה נחשב כמו גמרו בידי אדם.

אם ההסבר בגמרו בידי אדם הוא שממילא יהיה מותר, מובן שקדירה חייתא שרי לאנוחה ערב שבת עם חשיכה (שבת דף יח ע"ב), אף שאינה ראויה כלל, כיון שממילא תהיה מותרת. ואם כן, לדרך הלבושי שרד, יתכן שגם לרש"י גדר גמרו בידי אדם הוא שכיון שודאי יהיה ראוי אחר כך, אין מיגו דאתקצאי, וחשיב כיושב ומצפה באופן שמותר. ולא כמו ההסבר השני שכתבנו לעיל שגמרו בידי אדם הוא, כיון שעושה מעשה בידיים שיהיה ראוי, הרי הוא מוריד את הדחיה בידיים ולכן אינו מוקצה.

ד

אלא שלא לכ"ע גמרו בידי אדם פירושו לאו דוקא שהדבר בידי אלא שהמוקצה יסתלק מאליו. ע' בשיטה מקובצת (שהובא לעיל) שכתב:

אלא גמרו בידי אדם לא קא מיבעיא. פירוש כגון קדרה שבידו לצננה. אלא כי מיבעיא לי

שגמרו בידי שמים היינו על ידי חמה וכו' וכוונתו שזה ספק, שמא לא תהיה חמה.⁹

וכן משמע מהסברו הראשון של המאירי בחידושו בביצה שם שכתב:

ובשם הרב בדרשי ז"ל ראיתי שלמד הימנה דהני תמדים שלנו ר"ל שהשליכו מים לגיגית מערב שבת מותר לשתות מהן בשבת אע"ג דבין השמשות אדחו להו הואיל ולמחר חזו שהרי על ידי אדם הוא בא. ואין דבריו נראה לי דאע"ג דדחוי בא על ידי אדם תיקונו מיהא אינו בידי אדם ומ"מ אפשר לומר דהואיל ובשעת הדחוי יודע שראויות הן למחר ליכא אקצווי דעתא, א"נ דכל שסופו להגמר על ידי מעשה שעשה זה בו מתחלה גמרו בידי אדם מיקרי וזה נראה לי ברור. ומכל מקום נראה לי טעם אחר בהיתרן שהרי אף בין השמשות ראויות הן למזוג היין ולא איקרו דחוי ולא חל עליהן אסור מוקצה בין השמשות.

ומלשונו "דהואיל ובשעת הדחוי יודע שראויות הן למחר ליכא אקצווי דעתא" משמע שהעיקר תלוי בידיעה שבשעת דיחוי יודע שיהיה מותר, וליכא אקצווי דעתא. וכן משמע באו"ד (פרק אין צדין סימן שנ"ה) בשם ר' אליהו ז"ל לענין מנעלים שתפרן עכו"ם ביו"ט דמותרין משום דהוי גמרו בידי אדם.¹⁰ ומביא ראיה מפירות הנושרים שאסורים משום שמא יעלה ויתלוש ולא משום מוקצה, וכתב דלא אסורים

9 וכ"כ במנחת שלמה סימן י' אות ב': "אולם במק"א כתבנו דמה שחילקו בגמ' ביצה כ"ז ע"א בין גמרו בידי אדם לגמרו בידי שמים, ואמרו שאם גמרו בידי אדם אין אנו אומרים מגו דאיתקצאי, אין כוונתם לומר שבאופן שיש ביד האדם לעשות מעשה ולגמרו דהוא עדיף יותר מן האופן שנגמר ממילא בידי שמים. דאיפכא מסתברא, ומה במקום שמחוסר מעשה לא נעשה מוקצה כל שכן היכי שהתיקון בא

ממילא בלא שום מעשה שעדיף יותר, וכידוע דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי, אלא עיקר כוונתם הוא שבידי שמים ובאופן שאין זה כ"כ ברור, כמו צמוקים וגרוגרות שתלויים בחום השמש וכדומה, דוקא בכה"ג נעשה מוקצה".

10 ע' רמ"א סימן רנ"ב סעיף ד שהביאו.

כגון גמרו בידי שמים. והוא הדין נר שאין בידו לכבותו.

משמע מהשיטה מקובצת, שגמרו בידי אדם הוא דוקא אם בידיים יכול להסיר את המוקצה, וכן לעיל הבאנו את לשון התוספות בשבת (מג ע"א ד"ה בעודן עליו כל) שכתבו "דשאני קדירות אם הוה צריך להו בין השמשות היה מקרן". ואם פירוש גמרו בידי אדם הוא שהדבר נגמר מאליו, ולא שהדבר בידו, כפי שהבינו הלבושי שרד והגרש"ז אורבך,¹¹ אם כן מה צריך טעם שיכול לקרן, והרי עיקר הטעם הוא שהם יהיו מותרין מאליהן?

ונראה שגם לדעת רש"י ותוספות, שאין הטעם משום שיהיו מותרין מאליהן, אלא משום שדבר שבידו לסלק, אין זו דחיה בידיים. ולדעתם, גמרו בידי אדם פירושו שמסלק את הדחיה בידיים, ודלא כשיטת הרב בדרשי שהביא המאירי. אלא שלפי רש"י ותוספות, קשה מה שהקשנו לעיל מקדירה חייטא דשרי לאנוחה ע"ש עם חשיכה (שבת דף יח ע"ב), והרי היא אינה ראויה כלל ומדוע אינה מוקצה?

לכן צריך לומר ששיטת רש"י היא כשיטת המאירי בהסבר השני שהביא להסביר את שיטת הרב בדרשי. המאירי מסביר את פסק הברדשי לענין תמרים שהשליכו עליהם מים בגיגית מע"ש שמותר לשתותן בשבת כשיהיו ראויים, בשני אופנים: משום שבשעת דחוי יודע שראוי הוא למחר או משום שגמרו בידי אדם מיקרי כל שסופו להיגמר מעצמו על ידי מעשה שעשה בו מתחילה. בהמשך חוזר על אותה סברא ומביא את קושיית קצת חברים מאיסור טלטול נר

שכבה, שהרי בין השמשות סופו ליכבות על ידי מעשה הדלקה שנעשה בו על ידי אדם. וז"ל המאירי (בהמשך הסוגיה שם):

ואם גמרו בידי אדם שמותר נראה לנו דאפילו לא חזי בין השמשות מותר דכל שגמרו בידי אדם לא מסח דעתיה והלכך תבשיל דבשיל ולא בשיל בין השמשות של שבת מותר לאכלו בשבת ואע"ג דתקונו להו בידי אדם הרי בשעת דיחוי הוא יודע שראוי הוא למחר אי נמי גמרו בידי אדם מיקרי כל שסופו להגמר מעצמו על ידי מעשה שכבר עשה בו מתחלה. וקצת חברים משיבים עלי א"כ נר שהדליקו באותה שבת תשתרי בטלטול אחר כבויה שהרי בין השמשות סופה ליכבות על ידי מעשה הדלקה שנעשית בו על ידי אדם ויכילנא לשנויי להו התם הרי נאסרה אף בטלטול בין השמשות ולגמרי אסח דעתיה הכא הרי ראויה בטלטול בין השמשות ולא איתקצאי לגמרי אלא דעדיפא מינה נראה לי דאנן סופו לבא לידי גמר התיקון על ידי מעשה אדם קאמרינן דחזי אבל הכא אין סופו לבא לידי תיקון ואדרבה סופו לבא לידי דיחוי על ידי מעשה.

הגדרת המאירי בפירוש השני היא שגמרו בידי אדם פירושו שכל שסופו להגיע לגמר תיקון על ידי מעשה אדם, נחשב שחזי. פירוש הדברים הוא שאין כאן דחיה בידיים, כיון שהדחיה היא לצורך התיקון, ושלא כמו בנר, שאף שודאי יכבה, הוא מוקצה משום שנדחה בידיים, כיון שהצורך בו הוא רק בזמן שהוא דולק.

וזה כסברת התוספות שכתבו שהנחת סל לפני האפרוחים, כיון שמעוניין שיהיו עליו

אפרוחים, לכן נחשבת דחיה בידיים. וזה מתאים עם שיטת רש"י (דף כז ע"א) שהבאנו לעיל שכתב "אלא מידי דגמרו בידי אדם לא קא מבעיא לן: דכיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצה ליה מדעתיה מפני דחייתו", ולפי האמור, נצטרך לומר בשיטת רש"י שעיקר פירוש גמרו בידי אדם פירושו מעשה שהאדם עושה כדי להתיר ולכן אין כאן דחיה בידיים.

ה

אבל שיטת האור זרוע היא אחרת, שאף אם הדבר מוקצה ונחשב דחי בידיים, מועיל גמרו בידי אדם באופן שודאי יגיע להתיר ולכן כתב האור זרוע (הלכות יום טוב סימן שנ"ה, הביאו הרמ"א בסימן רנ"ב סעיף ד, ולעיל בשם לבושי שרד) שגוי שעשה מנעלים בשבת מותר לישראל לקחת ממנו:

שמענין משמעתין דכל היכא דגמרו בידי אדם ויכול לגומרו ביו"ט בו ביום לית ביה תורת מוקצה וכבר היה מעשה בעכו"ם אחד שעשה מנעלים ביו"ט בסתמא למכור לכל מי שירצה ובא יהודי אחד הרגיל אצלו ולקחן מחנותו ובא מעשה לפני הרב ר' יום טוב זצ"ל ואסר לו לנועלו ביום טוב...

וה"ר אליהו זצ"ל הורה ואמר דכיון שלא נעשו בשביל ישראל מותר לנועלן ולא אסירי משום מוקצה כדשמענין משמעתין דכל שגמרו בידי אדם אינו מוקצה הלכך הכא נמי כשנחתך העור דעתו של עכו"ם לגמור ולעשותו מנעלים הלכך לא הוי מוקצה.

וראיה לדבר דאמרי רפ"ק דפירות הנושרין אסורין שמא יעלה ויתלוש והשתא אמאי לא קאמר משום דאיתקצו להו שהיו מחוברין ביה"ש כמו שרגיל רש"י לפרש דמחובר אסור

משום מוקצה אלא הואיל ואיכא עורבין כגון דידע דהעורבין יתלושו פירות דהשתא דעתי' עלייהו מאתמול הוה ולא הוה מוקצין אפ"ה אסורי משום שמא יעלה ויתלוש. הא למדת דאגב דהעורבין עתידין בו ביום לתלושן לא הוה מוקצה דהוה גמרו בידי שמים וכ"ש דגמרו בידי אדם ואפי' הוא עכו"ם ואע"פ שאין ישראל יכול לעשות הכנה הויא ולא אסירי משום מוקצה.

הרי שיתכן היתר גמרו בידי אדם אף אם עכשיו הדבר ודאי מוקצה ונחשב דחוי. ונראה שזו סברת הרא"ש בסוף פרק אין צדין (פ"ג סימן י"ז):

אבל בשבת אין להתיר פת הניקח בשבת שמא היה בין השמשות קמח או עיסה דלא חזו לכוס. וכן אסר ר"ת להריב"ם לחם של נכרים שנאפה בשבת. ובספר התרומות כתב פנים לאיסור ולהיתר ולי נראה דאפילו אם הוה קמח או עיסה בין השמשות לא הוי מוקצה דכיון דהוי ביד נכרי הוי גמרו בידי אדם והאפיה אינה נאסרת דבשביל רוב נכרים היא. **ועיינן** בית יוסף (סימן שכ"ה) שהאריך בזה. מכל מקום לדבריהם, ודאי שגמרו בידי אדם לא תלוי במה שיש בידו לעשות, אלא בכך שודאי לו שהמוקצה יוסר באמצע השבת. לכן כתב האור זרוע שפירות הנושרים אסורים רק משום גזירה שמא יעלה ויתלוש ולא משום מוקצה, כיון שזה נחשב לגמרו בידי אדם. ולשיטתו, גמרו בידי אדם מסלק את המיגו דאתקצאי משום שזה כמו יושב ומצפה שלא הוי מוקצה לרבי שמעון אפילו בדחי בידיים.

ו

על פי האמור ניתן להבין את דברי הר"ן בשבת על דברי התוספות לגבי כפיית סל לפני האפרוחים.

בתוספות (שבת דף מג ע"א ד"ה בעודן עליו כל) מקשה למה בעודן עליו ביה"ש אמרינן מיגו דאתקצאי, והלא בידו להפריחם והוי גמרו בידי אדם. ותירצו התוספות:

דשאני קדרות אם היה צריך להו בין השמשות היה מקררן וכן פולין ועדשים רצונו שיתבשלו בלי שום דחוי אבל הכא רצונו היה שיעלו האפרוחים על הסל שלכך כפאו והרי שעה אחת הקצה אותו לצרכן ומיגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא.¹²

ובחידושי הר"ן שנדפסו כמיוחסים לריטב"א¹³ כתב על דברי התוספות:

בעודן עליו בין השמשות. הקשו בתוספות כיון דבידו להפריחם הוי כגמרן בידי אדם ולא אמרינן ביה מגו דאתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא כדמוכח בפרק אין צדין... אלמא כל היכא דקים ליה שיצא מהקצאתו לא אמרינן ביה מגו דאיתקצאי והכא הא קים ליה שהרי בידו להפריחן, נ"ל דשאני הכא דדחייה בידיים אבל התם לא דחינהו להנהו קדירות דאדרבה כדי שיתבשלו ויראו לו הוא מניחן ולא ניתחוור לי מה שתירצו בתוספות בזה.

12 וע' בשמירת שבת כהלכתה פרק כ"ב סעיף י"א, שהגדיר את גמרו בידי אדם: "...ברור הדבר שכעבור זמן בשבת יהיה ראוי לשימוש ובעליו אינו רוצה במצב הנוכחי של דחיה אלא אדרבה רצונו שיעבור זמן הדחיה ויהיה ראוי לשימוש, איננו מוקצה, ומותר לטלטלו ואף לאוכלו והוא הנקרא בשם גמרו בידי אדם."

תוספות והר"ן חולקים מדוע קדירה רותחת נחשבת לגמרו בידי אדם. לתוספות, הואיל ואפשר לקרר, אין זו דחיה בידיים. אבל הר"ן כתב שדברי התוספות אינם מחוורים, שהרי אפילו אם עכשיו אינו ראוי לו כגון בקדירות שהניחן, "כדי שיתבשלו ויראו לו הוא מניחן". כלומר, אף שעכשיו אין הן ראויות, אין זה מוקצה, וכסברת המאירי, שכיון שהדחיה היא לצורך התיקון אין זה מוקצה אף אם עכשיו זה מוקצה גמור.

ז

לסיכום, יש כאן שתי הבנות בגמרו בידי אדם: שיטת רש"י, תוספות והמאירי היא, שגמרו בידי אדם מסלק את הדחיה בידיים, ולכן פירוש גמרו בידי אדם, בידיים ממש, לסילוק המוקצה או בדחיה שהיא לצורך תיקון. ואילו לשיטת האור זרוע והרא"ש צריך לומר כמ"ש בלבושי שרד שפירושו שממילא יהיה מותר. ואלו שני ההסברים שהביא המאירי בהקשר לשיטת הרב בדרשי שהובא לעיל:

ומ"מ אפשר לומר דהואיל ובשעת הדחוי יודע שראויות הן למחר ליכא אקצויי דעתא, א"נ דכל שסופו להגמר על ידי מעשה שעשה זה בו מתחלה גמרו בידי אדם מיקרי וזה נראה לי ברור.

השיטה הראשונה היא שיטת האור זרוע והרא"ש, והשיטה השניה מתאימה

13 חידושי הריטב"א שנדפסו בעבר הם חידושי הר"ן. חידושי הר"ן הנדפסים אינם מהר"ן. ראה הקדמת חידושי הריטב"א למסכת שבת הוצאת מוסד הרב קוק, וראה בספר חידושי הר"ן על שבת בהוצאת מכון לעריכת ספרים וכתבי יד מגנזי קדמונים, בני ברק תשנ"ג, הציטוט משם, וכן הובא בשבת של מי לדף מג ע"א.

למהלך של רש"י ותוספות. ולכן רק לפירוש רש"י ותוספות תיתכן סברת האחרונים, שבגמרו בידי אדם, כבר בשעה שדחוי אין זה מוקצה. מה שאין כן לדעת האור זרוע והרא"ש, שתלוי במה שיהיה מותר ממילא, מסתבר שגמרו בידי אדם רק מסלק את המיגו דאתקצאי.

לפי שיטת רש"י ותוספות מובן מה שפסק המשנה ברורה בסימן ש"ח ס"ק ס"ג שבגדים שהיו רטובים בבין השמשות של שבת, טופח על מנת להטפוח, אסור לטלטלם כל השבת מיגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא,¹⁴ אפילו במקומות שבקיץ ודאי יתייבשו בהמשך השבת.

14 ע' שמירת שבת כהלכתה פרק כ"ב סעיף ח', וע' מוריה שנה ראשונה גיליון ח-י, במאמרו של הרב יהושע נויבירט זצ"ל.